

Др. Јовица Тркуља*

Михаило Ђурић, *Сабрани списи*, 1 12,
ЛП „Службени гласник“ и Правни факултет Универзитета у
Београду, Београд 2009.

Као научник и филозоф, академик Михаило Ђурић (Шабач, 1925) веома је плодан писац. Делујући у широком временском раздобљу од шест деценија, објавио је десетине студија и монографија, на стотине чланака, расправа и прилога у домаћим и страним часописима и зборницима. Свој научни и филозофски рад Ђурић је усмерио у почетку на историју политичке филозофије, социологију и методологију друштвених наука, а потом се усредредио на фундаменталне проблеме филозофије. До сада је објавио следеће књиге: *Идеја природног права код грчких софиста* (Београд 1958), *Проблеми социолошког метода* (Београд 1962) *Социологија Макса Вебера* (Загреб 1964) *Хуманизам као политички идеал* (Београд 1972), *Mythos Wissenschaft, Ideologie* (Амстердам 1979), *Утопија измене света* (Београд 1979), *Ниче и метафизика* (Београд 1984), *Nizhe und die Metaphysik* (Berlin, New York 1985), *Изазов нихилизма*, (Београд 1986), *Путеви ка Ничеу: прилози филозофији будућности*, (Београд 1992), *Искусство разлике: суочавања с временом* (Београд 1994), *О потреби филозофије данас: филозофија између Истока и Запада* (Нови Сад 1999), *Крхко људско добро: актуелност Аристотелове практичке филозофије* (Београд 2002).

У овим књигама испољена је Ђурићева изузетна ерудиција, добро познавање предмета о коме пише, доследна и целовита сопствена мисао о свету у коме живимо. Његово дело и делатност својеврстан су пледоаје за одговоран, храбар и принципијелан ангажман интелектуалца у нашем времену. Својим књигама и јавним наступима он је поставио образац и меру таквог ангажмана са тежиштем на аутономној принципијелној позицији, наглашеном личном ставу и на јединству

* Аутор је редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, а основу текста представља реч изговорена на промоцији *Сабраних списа* Михаила Ђурића на Коларчевом народном универзитету у Београду, 23. марта 2010. године.

мишљења, говора и чињења. Сви његови радови су израз аутентичне филозофске егзистенције која извире из потребе за истином, из отворености за њу и непоколебљиве спремности да јој се служи. У њима је он излазио у сусрет животној потреби суочавања са изазовима нашег времена, трагања за одговорима на пресудна питања, настојећи да у том дубинском, а не површном смислу, „своје време мислима обухвати“ (Хегел).

Ђурићева предавања, јавне иступе и текстове краси елегантан стил и прецизан језик који га сврстава у достојне следбенике београдског стила, чији је родоначелник у праву Слободан Јовановић. Ђурић спада у врхунске беседнике и стилисте, који се сваком својом речју и сваким својим ретком труди да мислима и идејама даде примерен и складан језички оквир, да њихов унутрашњи склад и мисаону лепоту изрази на тако јасан, срећен, елегантан, леп начин. Такав однос према језику израз је самосвести да је „језик упориште и залог нашег постојања. Изван језика нити бивствујемо, нити можемо бивствовати, свеједно да ли као појединци или као народ“ (Д. Баста).

О интелектуалној и моралној величини Михаила Ђурића сведоче судови које су о њему изrekli водећи савремени мислиоци, његове колеге и сарадници, као и награде угледних националних и европских институција. Ценећи Ђурићев рад и допринос филозофији, његове немачке колеге на челу са проф. др Јозефом Симоном припремили су и објавили 1985. године зборник радова посвећен њему у част његовог шездесетог рођендана. Поводом његовог седамдесетог рођендана објављен је међународни зборник радова *Крива и перспективе филозофије* (Терсит, Београд 1995), а у част његовог осамдесетог рођендана објављен је свечаник *Мишљење у вртлогу нашега времена* (Гутембергова галаксија, Београд 2005). Добитник је Октобарске награде града Београда за 1990. годину, награда најстаријих и најпрестижнијих националних установа (Матице српске, Коларчеве задужбине, Радио-Београда), награде „Лаза Костић“ за 2000. годину и „Рашке хрисовуље“ за 2003. годину. За заслуге и доприносе у области филозофије добио је 2009. године Међународну награду „Проф. Луиђи Тартуфари“ Националне академије наука Републике Италије.

Својим јавним наступима и ангажманом Михаило Ђурић је, као мало ко у Србији, афирмисао етос аутономног критичког интелектуалца: 1) одбио је да националистичким страстима и имбецилним политичким одлукама прибави морални ауторитет; 2) није постао промотер мржње и рата; 3) није ни по коју цену пристао да пљује по властитом народу; 4) смогао је снаге да по цену репресије, изгона, затвора, маргинализације, понижења и сиромаштва – сачува своју аутономну критичку позицију, те да се часно, одговорно и професионално бави својом професијом; 5) успевао је да одржи и

афирмише етос јавног делања утемељеног на јединству мишљења – говора – делања, на прожимању животног и мисаоног опредељења; б) настојао је да понуди компетентне стручне одговоре на судбоносна питања и изазове времена.

Због оваквог аутономног и критичког јавног деловања, Ђурићева сјајна универзитетска и научна каријера сурово је прекинута почетком седамдесетих година, када је због своје доследне борбе за истину, правду и владавину права, због чврсте вере у слободу мишљења, говора и интелектуалног стваралаштва – осуђен на робију. Човек који је у храбрости за истину видео највиши израз људског дотојанства, професор који је своје студенте учио да је љубав према истини и правди највећа страст људског ума, те да је присуство аутономног критичког интелектуалца у модерном полису кључ демократије – нашао се у злогласном затвору у Пожаревцу.

Са Ђурићевим одласком у тамницу, утамничени су видици и путеви ка модерној и демократској Србији, ускраћена јој је могућност укључивања у заједницу просвећених народа. Отпочело је гушење интелектуалне и друштвене свести, претварање грађана у поданике. Упркос чињеници да је својим говором пророчански указао на погубне последице уставних промена, које су каснија збивања потврдила, проф. Ђурић је казну од девет месеци строгог затвора издржао у целости.

Осуда и изгон Михаила Ђурића због престапа мишљења задирали су у саму срж моралне савести и духовног здравља нашег друштва. Они су потврда безумља охолих властодржаца и њихових ратничких похода на институције културе. Истовремено, то је био и знак беса, несигурности, болести и слепила тога поретка који је таквим понашањем себи самом одредио моралну осуду пред историјом.

Са данашње дистанце „случај професора Ђурића“ се приказује као парадигма са трагичним последицама како за даљи развој науке и филозофије, тако и за духовно здравље и интелектуални рад у целини Србије крајем XX века. Обистиниле су се Ђурићеве речи које је упутио својим судијама: „Ово суђење није само моја ствар и не тиче се само мене лично. Његово покретање и одржавање имају много шири друштвени значај. Утолико, пресуда коју ће овај суд донети неће погодити само мене. Она ће одлучити о судбини једног великог начела које у храбрости за истину види највиши израз људског достојанства и најјачу потврду друштвеног ангажовања, па ће, према томе, та пресуда утицати и на животне изгледе мојих ђака код којих сам толико година настојао да пробудим љубав према истини као највећој страсти ума или, што је једно те исто, љубав према правди као најважнијој одредници карактера“.

Осуда и изгон професора Михаила Ђурића и других професора Правног факултета у Београду седамдесетих година XX века представљају беоцуг у дугом ланцу сличних, како прошлих, тако и будућих драма-трагедија интелектуалаца на овим просторима. Ту се, заправо, сусрећемо са великом хипотеком српске традиције коју ће аутономни критички интелектуалци још дуго носити као крст на својим леђима. Реч је о остракизму интелектуалца у Србији – неповерењу и најгорем могућем односу према најумнијим људима.

Својим делом и јавним делањем професор Ђурић је пресудно утицао на формирање и академски пут низа нараштаја. Ослобађајући их једноумља, многих заблуда и предрасуда, лажне вере, лоших ауторитета и погрешних алтернатива, учинио је све да његово дело њима и долазећим генерацијама светли као путоказ.

Имајући све ово у виду, издавачи ЈП „Службени лист СРЈ“ и „Терсит“ из Београд су 1997–1998. године објавили *Изабране списе* Михаила Ђурића у десет књига. У релативно кратком периоду ово издање је распродато, тако да су ЈП „Службени гласник“ и Правни факултет Универзитета у Београду одлучили да издају ново, допуњено издање изабраних списа академика Михаила Ђурића. Захваљујући томе на Београдском сајму књига октобра 2009. године појавили су се његови *Сабрани списи* у дванаест књига: 1) *Из историје античке филозофије*, 270 стр.; 2) *Хуманизам као политички идеал*, 350 стр.; 3) *Проблеми социолошког метода*, 300 стр.; 4) *Социологија Макса Вебера / Из историје модерне филозофије*, 270 стр.; 5) *Стихија савремености*, 290 стр.; 6) *Утопија измене света/Мит, наука, идеологија*, 390 стр.; 7) *Ниче и метафизика*, 270 стр.; 8) *Путеви ка Ничеу*, 350 стр.; 9) *Изазов нихилизма/Искусство разлике*, 295 стр.; 10) *Савремена српска филозофија*, 300 стр.; 11) *О потреби филозофије данас*, 290 стр.; 12) *Крхко људско добро*, 370 стр.

Ово издање *Сабраних списа* академика Михаила Ђурића разликује се од *Изабраних списа* у неколико битних момената. Пре свега, оно садржи два тома више, састављена од књига и радова које проф. Ђурић објавио током протекле деценије. Осим тога, како би се добила кохерентнија целина опуса, извршене су неке промене у редоследу томова, тако да је пређашњи четврти том, књига *Хуманизам као политички идеал*, сада штампан као други, док ранији други и трећи том сада су постали трећи и четврти. Коначно, извршен је нови прелом целокупног текста, тако да томови у садашњем издању имају мањи број страница.

Није случајно што се као издавачи новог издања *Сабраних списа* појављују ЈП „Службени гласник“ и Правни факултет Универзитета у Београду. ЈП „Службени гласник“ је правни и програмски наследник ЈП „Службеног листа СФРЈ/СРЈ/СЦГ“, па је било природно да узме учешће у садашњем подухвату, док се Правни факул-

тет, на којем је проф. Ђурић провео двадесетак година, прошавши сва универзитетска звања, на овај начин одужује једном од својих најзнаменитијих угледника, који је из ове институције брутално изгнан 1972. године. Пошто је прво издање за протеклих десет година распродато, ове две куће су одлучиле да заједничким напором предузму објављивање овог проширеног издања.

Сви томови су поново прегледани и из њих су отклоњене поједине заостале штампарске грешке; уз то, унете су извесне ситне језичке и стилске исправке, као што су извршена и одређена уједначавања и прилагођавања, с обзиром на околност да је реч о опусу који је настајао током готово шездесет година. Поред тога, делимично су прерађени и употпуњени пописи имена који су приложени на крају сваког од томова, док се у завршном, дванаестом тому налази и целокупна досадашња библиографија академика Михаила Ђурића, с знацима о местима где се поједини засебни радови налазе у садашњем обједињеном издању.

Захвалност за појаву *Сабраних списа* Михаила Ђурића дугујемо пре свега ЈП „Службени гласник“ и Правном факултету Универзитета у Београду, али и рецензентима проф. др Здравку Кучинару, писцу предговора, проф. др Јовану Арнађеловићу, писцу поговора, проф. др Мирку Зуровцу, рецензенту 11. књиге, академику Николи Милошевићу и проф. др Данилу Басти, рецензентима 12. књиге, доц. др Александру Гордићу, који је заједно са екипом „Досије студија“ из Београда урадио комплетну припрему.

Стицајем околности, у време када су се *Сабрани списи* Михаила Ђурића појавили у књижарама Србије, Окружни суд у Београду донео је Решење о рехабилитацији Михаила Ђурића (4. јануара октобра 2009. године). Јасно је да ова судска рехабилитација није потребна проф. Ђурићу. Њега је рехабилитовала истина онога што је говорио и потоња историја. Али, та рехабилитација је потребна сваком часном човеку и друштву које држи до истине, правде и владавине права. Мада је чин правне рехабилитације проф. Ђурића дошао прекасно да би зацелио дубоке ожиљке у његовом животу, да би искупио нашу још сасвим неугаслу савест – он, ипак, има шири принципијелни значај. Тај чин у нашем времену доминације насртљиве политичке моћи и великих апетита гладних власти, у годинама немира и моралних посртања, пробудио је веру да нису порушени сви мостови који нас повезују са великим цивилизацијским тековинама слободе мишљења и аутономије научног рада; да још има наде за човеков усправан ход, за јеретике и „крадљивце ватре“. Најзад, повратио је самопоуздање посрнулој српској интелигенцији, оснажио веру да све док она буде имала јеретике који ће отворено и критички саопштавати своје мишљење без обзира на пресију власти, дотле ће бити наде и за народ коме та интелигенција служи.